

Грибан Григорій Петрович,
доктор педагогічних наук, професор
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність дослідження. Діяльності вчителя фізичної культури у школі спрямована на вирішення освітніх, виховних, розвиваючих та оздоровчих завдань. У своїй професійній діяльності вчитель фізичної культури займається вихованням інтересу в учнів до фізичної культури й спорту, орієнтує їх на заняття в спортивних секціях та дитячо-юнацьких спортивних школах, проводить навчальний процес з фізичної культури, фізкультурно-оздоровчу та спортивну позакласну роботу в школі тощо. Найбільш ефективним шляхом формування особистісно-професійної компетентності є освіта, а високий професіоналізм є запорукою успішності в соціально значимих видах діяльності людини, насамперед за рахунок творчих, інноваційних підходів, у тому числі й в освіті.

Особистісно-професійна компетентність вчителя фізичної культури визначається як сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, які дозволяють йому професійно, якісно і ефективно виконувати свою роботу у навчальній і позанавчальній діяльності з фізичної культури в школі. Під час навчання здобувач має одержати достатні знання про сутність роботи вчителя фізичної культури, про вимоги до особистості вчителя, про специфічні умови його праці та можливі нагромадження нових знань і вмінь, які будуть фундаментом та базою для подальшого самовдосконалення.

Н. В. Химера зазначає, що головною ознакою педагогічної майстерності є високий показник розвитку вмінь навчати дітей, безпомилково знаходити і розвивати в них задатки і нахили, формувати позитивні риси характеру [7, с. 18]. В той же час Л. І. Іванова зазначає, що сучасна освіта вимагає фахівців, які не тільки мають професію, а професіоналів, що: повно уявляють наукову картину своєї професійної діяльності, усвідомлюють свою соціальну відповідальність, постійно дбають про своє особистісне і професійне зростання, вміють досягти нових педагогічних цілей; мають високий рівень особистої фізичної культури та сприяють її набуттю учнями шляхом не просто передачі знань, а передовсім навчають учнів користуватися ними; володіють методикою формування педагогічно доцільних відносин з дітьми і колегами, знають прийоми педагогічної взаємодії з батьками учнів; вміють працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання тощо; які є науковцями, дослідниками та в змозі самостійно навчатися та оволодівати досвідом попередників на творчому рівні в системному, інтегрованому вигляді, з широким діапазоном діяльності, а також вміють вживати знання в умовах жорсткого обмеження часу тощо [4, с. 39].

Теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема формування особистісно-професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі навчання потребує подальшого дослідження як у теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема не проаналізовано форми та методи, які мають бути спрямовані на ефективне формування особистісно-професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі їх фахової підготовки.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності формування особистісно-професійних компетентностей в майбутніх вчителів фізичної культури під час навчання на факультеті фізичного виховання і спорту.

Виклад основного матеріалу. Особистісно-професійна компетентність вчителя фізичного виховання в значній мірі визначається рівнем сформованості інтелектуальної сфери, умінням самостійно мислити і приймати рішення, здатністю аргументувати свої думки, приймати пропозиції і настанови своїх колег. У той же час самостійність мислення пов'язана зі здатністю приймати обмірковані й зважені рішення, можливість прогнозувати результати своєї професійної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності вчителя

виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість, оригінальність. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, а необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особистісні якості [3, с. 251].

Поняття «компетентність» визначається в літературних джерелах по-різному. Його визначають як специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних життєвих ситуаціях [1, с. 61]; як інтелектуальний та особистісно зумовлений досвід соціально професійної діяльності людини, що спирається на рівень фундаментальних та спеціальних професійних знань [2, с. 5]; як поінформованість, обізнаність, авторитетність [5, с. 200]; як психологічний чинник, який містить вичерпні знання предмета й об'єкта діяльності, вміння розібратися в будь-якому нестандартному питанні, що належить до цієї діяльності, вміння й здатність пояснити будь-які явища, пов'язані з діяльністю, здатність точно оцінювати якість роботи та її наслідки та цілий ряд інших [6, с. 164].

Проблеми формування особистісно-професійних компетентностей у здобувачів-майбутніх вчителів фізичної культури наразі набувають особливої уваги. Знання, вміння, навички, отримані під час навчання у закладах вищої освіти, мають бути конвертовані в кар'єру, забезпечувати успішність професійної діяльності вчителя. Тому нами була запроваджена в навчальний процес методика, яка забезпечувала формування у здобувачів факультету фізичного виховання інтересів, мотивів та бажання навчатися, щоб оволодіти особистісними-професійними компетентностями.

Під час педагогічного експерименту нами враховувалися педагогічні умови, що забезпечують сформовану готовність здобувачів – майбутніх учителів до самовдосконалення в процесі індивідуалізації професійної підготовки: забезпечення самореалізації суб'єктів педагогічного процесу шляхом розкриття особистісного потенціалу майбутнього вчителя через розвиток цілеспрямованої активності, яка передбачає вольові зусилля, пов'язані з подоланням бар'єрів самоосвіти й самовиховання; подолання перешкод навчання, самоосвіти й самовиховання через створення індивідуалізованого освітнього середовища здобувача з урахуванням його психологічних особливостей. У процесі аудиторної й позааудиторної діяльності ми налагоджували діалог, стимулювали здобувачів до самоуправління; забезпечували тривале та інтенсивне професійне спілкування викладача зі здобувачами в межах консультативної підтримки; знайомили здобувачів з найбільш ефективними напрямками професійної освіти майбутніх учителів; культивували установки на побудову індивідуальних професійних траєкторій як базису процесів самовдосконалення.

Педагогічні умови формування особистісно-професійної компетентності у майбутніх вчителів фізичної культури нами розглядалися як сукупність заходів, реалізація яких забезпечує: сформованість здоров'язбережувальної компетентності здобувачів у процесі професійної підготовки; забезпечення здоров'язбережувальної спрямованості змісту підготовки здобувачів у закладі вищої освіти; урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх вчителів у позааудиторній роботі.

Заходи та завдання, які були нами запропоновані для формування особистісно-професійної компетентності у здобувачів експериментальної групи факультету фізичного виховання і спорту в позанавчальний час, були спрямовані:

– на теоретичну систематизацію та узагальнення знань здобувачів щодо здоров'я та вплив на нього негативних чинників навколишнього та соціального середовища; причини та наслідки шкідливих звичок, емоційні зриви, стреси, конфлікти, їх профілактику; механізми збереження і зміцнення здоров'я, на створення здоров'язбережувального середовища в професійній діяльності;

– на планування, організацію та реалізацію здоров'язбережувальної діяльності, як по відношенню до самого себе, так і до оточуючих;

– на сприяння розвитку у здобувачів вмінь, навичок та якостей, необхідних майбутнім вчителям фізичної культури для здійснення здоров'язбережувальної діяльності: захисту власного здоров'я і життя від шкідливого впливу зовнішнього середовища; попередження та усунення конфліктів, стресових ситуацій, виникнення станів втоми та перевтоми.

Дослідження динаміки формування мотивації до оволодіння особистісно-професійними компетентностями у навчальному процесі показало суттєвий приріст кількості здобувачів експериментальної групи з високим рівнем мотивації – 30,0 %, а в контрольній групі лише 23,1 %. Помітне зменшення кількості здобувачів відбулося, які мали низький рівень мотивації, а саме: у експериментальній групі з 45,0 % до 15,0 %, у той же час у контрольній групі з 38,5 % кількість здобувачів з низьким рівнем мотивації зменшилася лише до 23,1 % (табл. 1). Підвищення показників мотивації до оволодіння професійними компетентностями вчителя фізичної культури відбулося за рахунок упровадження у навчальний процес методики розвитку особистісно-професійної компетентності шляхом застосування здоров'язбережувальних технологій навчання, які активізували внутрішню мотивацію здобувачів експериментальних груп. У контрольних групах відбулося незначне збільшення кількості здобувачів, що перейшли в групи з високим і середнім рівнем мотивації.

Таблиця 1

Динаміка формування мотивації до оволодіння особистісно-професійними компетентностями здобувачів впродовж педагогічного експерименту

Рівень мотивації	Експериментальна група (n=20)				Контрольна група (n=26)			
	вихідний		досягнутий		вихідний		досягнутий	
	кіль. чол.	%	кіль. чол.	%	кіль. чол.	%	кіль. чол.	%
Високий	3	15,0	6	30,0	4	15,4	6	23,1
Середній	8	40,0	11	55,0	12	46,1	14	53,8
Низький	9	45,0	3	15,0	10	38,5	6	23,1

Отримані дані дозволяють стверджувати, що мотивація до фізкультурно-оздоровчої діяльності у здобувачів може успішно формуватися у навчальному процесі під час вивчення навчальних дисциплін, які формують професійні компетентності. Оволодіння особистісно-професійними компетентностями передбачає гнучкі, багатогранні професійно необхідні знання, вміння і навички; самовиховання здоров'язбережувального мислення; володіння різними способами сприйняття дійсності; наявність внутрішньої потреби піклуватися про здоров'я тих, кого потрібно навчати.

Отримані нами дані свідчать, що серед здобувачів майбутніх вчителів фізичної культури є ті, що володіють високим рівнем сформованості особистісно-професійних компетентностей, а саме в експериментальній групі таких здобувачів виявилось 20,0 %, контрольній – 15,4 %. Середнім рівнем професійної компетентності володіє 65,0 % здобувачів експериментальної групи і 57,7 % – контрольної. З низьким рівнем професійної компетентності виявлено 15,0 % здобувачів експериментальної та 26,9 % контрольної груп (рис. 1).

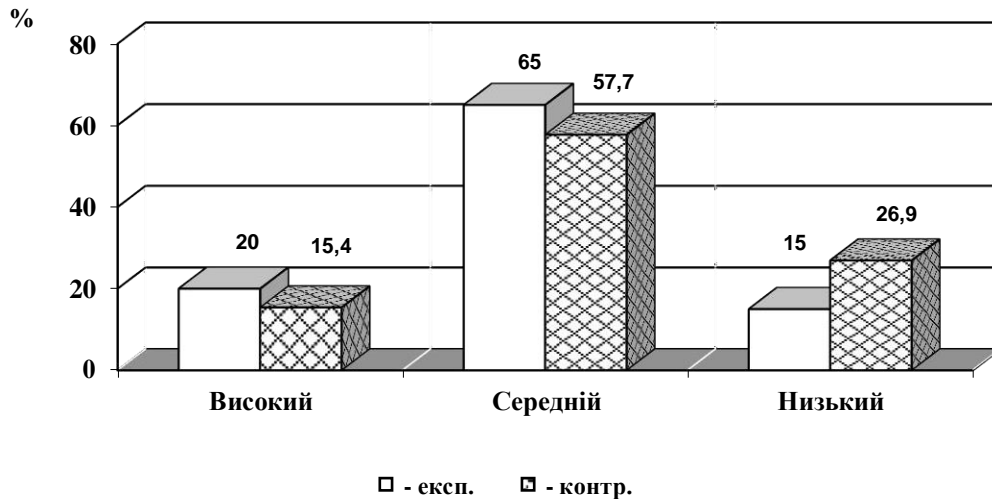

Рис. 1. Рівень сформованості особистісно-професійної компетентності здобувачів після завершення педагогічного експерименту

Висновки. Удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування особистісно-професійних компетентностей забезпечується реалізацією таких положень як дотримання принципу єдності теоретичної та практичної підготовки; впровадження спецкурсу та тренінгу; забезпечення моніторингу сформованості здоров'язбережувальних знань і умінь; оптимізація змісту самостійної роботи здобувачів в сфері здоров'язбережувальних технологій; дотримання вимог особистісно-діяльнісного підходу до формування особистісно-професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури.

Обґрунтовано педагогічні умови формування особистісно-професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури у процесі професійної підготовки: підвищення мотивації майбутніх вчителів до здоров'язбережувальної діяльності (усвідомлення майбутніми вчителями вагомості здоров'язбережувальної компетентності для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності); наявність педагогічної взаємодії між викладачем і здобувачами; сприятливе емоційно-комфортне освітнє середовище для оволодіння обов'язковими і вибірковими освітніми компонентами.

Список використаних джерел

1. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон. 2006. 22 с.
2. Гавриш Н. В. Болонські освітні ініціативи щодо професійної підготовки з дошкільної та початкової освіти. *Освіта Донбасу*. 2005. № 4 (111). С. 5–7.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
4. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2007. 376 с.
5. Крижко В. В., Мамаєва О. І. Аксиологічний потенціал державного управління освітою: навч. посібник. К.: Освіта України, 2005. 224 с.
6. Серeda Н.В. Формування готовності до професійної діяльності в умовах вищої школи [зб. наук. праць]. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. Запоріжжя. 2007. Вип. 46. С. 164–166.
7. Химера Н. В. Сутність педагогічної майстерності вчителя зарубіжної літератури. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 3. С. 18–26. 55.

